
EL PLURILINGÜISME COM A RESISTÈNCIA A L'ENVELLIMENT COGNITIU

Màster Universitari en Professor/a d'Educació Secundària Obligatòria i
Batxillerat, Formació Professional i Ensenyament d'Idiomes

Especialitat: itinerari de català
Tutora del Treball Final de Màster: Adéla Kotatkova

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

9 DE MAIG DE 2023
ALBERT AGUT CONTRERAS

Resum:

L'envelliment cognitiu és un procés dinàmic que provoca canvis neurològics en l'àmbit cognitiu i comporta riscos en les persones grans: des de la incapacitat per a inhibir estímuls menys rellevants, fins a malalties degeneratives de la memòria i de la parla. Presentem alguns factors neuroprotectors com l'estabilitat econòmica o una posició de treball millor reconeguda socialment; així com la pràctica d'esport o l'aprenentatge de llengües. Després d'analitzar els pros i els contres del plurilingüisme, són palesos els seus efectes beneficiosos per al sistema cognitiu de les persones d'edat avançada: la incorporació d'un nou codi lingüístic provoca una alta demanda cognitiva. Emperò, els efectes del plurilingüisme afecten també a les famílies immigrades: el coneixement de la llengua de la comunitat en què s'estableixen possibilita el fet d'incloure's socialment, ja que els infants poden actuar com a frontissa entre els familiars. Altrament, d'acord amb l'evident desnivell quant a les llengües oficials minoritàries envers les majoritàries, revisem el concepte d'autoodi i les interferències lingüístiques que pot ocasionar l'ús de diverses llengües (català i espanyol, en aquest cas). Llavors, es porta a col·lació l'aprenentatge significatiu i mitjançant la realització d'activitats que incentiven l'alumnat des d'una edat primerenca.

Paraules clau:

Envelliment cognitiu, factor neuroprotector, plurilingüisme, integració social, aprenentatge de llengües.

Continguts

1. Introducció.....	3
1.1. Motivació i elecció del tema	4
1.2. Objectius, pregunta d'investigació i hipòtesi del treball.....	4
1.3. Estructura del treball	5
2. L'envelliment cognitiu.....	6
2.1. Conseqüències del procés d'envelliment cognitiu.....	7
2.2. Solucions per a combatre l'envelliment cognitiu	7
3. El plurilingüisme	10
3.1. Com afecta el plurilingüisme	11
3.2. Avantatges i desavantatges que comporta el plurilingüisme.....	11
3.3. Cas pràctic: el bilingüisme escolar	14
4. L'ús del català com a factor d'aprenentatge plurilingüe.....	18
4.1. Interferències lingüístiques	21
4.2. Actituds lingüístiques.....	21
5. Polítiques lingüístiques	23
6. Propostes per a afavorir l'aprenentatge plurilingüe.....	25
7. Conclusions	29
Referències bibliogràfiques.....	31
Annexos.....	37

1. Introducció

La qualitat més distintiva de l'ésser humà és la capacitat de comunicar-se mitjançant un codi oral i escrit. El codi és la llengua. Aquesta capacitat es relaciona directament amb la necessitat de comunicar-nos els uns amb els altres i d'establir, en la mesura d'allò possible, un mètode que ens permeta entendre els altres i fer-nos entendre, a nosaltres, éssers socials, a fi de conviure en societat.

Si partim de la base que els individus, necessàriament, han de conèixer aquests codis a fi d'encaixar en la societat que els envolta —o en altres de noves—, com més llengües dominen aquests individus, major serà la possibilitat d'integrar-se socialment en un territori. Heus ací la premissa de la qual parteix el nostre Treball Final de Màster (d'ara endavant TFM), en què es contemplen les evidències científiques dels especialistes al voltant del plurilingüisme per a explicar com afecta la vellesa cognitiva als usuaris coneixedors d'una sola llengua i als qui en fan ús de diverses. «Les persones que parlen quotidianament dues llengües tenen una millor reserva cognitiva», tal com indiquen Pomar i Andrés en el seu treball conjunt (2013, 68).

El fil conductor que s'ha seguit en aquest treball s'ha dirigit de la següent manera: primerament, es presenten les evidències científiques que posaran en qüestió la nostra hipòtesi: el bilingüisme entés com a factor neuroprotector. Seguidament, s'abordaran diverses qüestions que reafirmen l'opinió que es defensa al llarg de tot el treball, així com l'exposició d'un cas pràctic on trobem referències directes respecte del tema que tractem: el fet de parlar diverses llengües per tal de mantindre una millor reserva cognitiva, i també a fi de garantir la cohesió social. A continuació, es comenten aspectes interessants durant el procés d'aprenentatge de llengües i també l'ús de les llengües oficials de què consta el País Valencià (on l'acollida de les dues llengües oficials que s'usen en aquest territori és radicalment diferent). Després, s'afigen les polítiques lingüístiques de l'Estat Espanyol, les quals tenen com a objectiu, si més no, la cohesió social entre la ciutadania d'una mateixa zona territorial. Finalment, es farà una reflexió sobre els aspectes que s'han de tindre en compte a l'hora de portar a terme

aquest aprenentatge de llengües, a fi de garantir una millor reserva cognitiva i també la inclusió de les persones nouvingudes.

1.1. Motivació i elecció del tema

L'elecció del tema d'aquest TFM ha estat influïda per diversos factors d'interés propi. Primerament, la introducció al tema que ens ocupa des d'una perspectiva gairebé neurocientífica, puix que resulta exponencialment emocionant i enriquidor el fet de llegir i aprendre sobre els processos cognitius que afecten l'espècie humana, així com tractar d'entendre el funcionament dels òrgans que conformen el cos humà —concretament, el cervell. Altrament, de forma evident, el treball ha estat conduït segons l'interés personal de conèixer llengües i reflexionar sobre com i de quina manera es porta a terme aquest aprenentatge; també, com pot afectar el nostre cervell i, per tant, modelar el nostre sistema cognitiu.

El concepte de *plurilingüisme*, entès en aquest treball com a factor neuroprotector d'un procés degeneratiu del cervell, ha suggerit una sèrie d'hipòtesis sobre alguns aspectes: com afecta l'organisme humà, com i des de quan es practica en les societats europees, i la finalitat de l'aprenentatge de llengües en la societat actual. D'aquesta manera, sembla adequat el fet de donar gran importància a la diversitat d'opinions envers la *persona plurilingüe*. A tall d'exemple, alguns dels estudis que s'han tingut en compte entenen l'ús de diverses llengües com un aspecte gratificant a curt i llarg termini; mentre que d'altres defensen que podria ocasionar problemes en l'àmbit cognitiu, els quals els infants o joves podrien arrossegat fins a l'etapa adulta.

És per tot açò que reservem el terme de *multilingüisme* al fet de coexistir, en una mateixa nació, les persones que parlen una o diverses llengües diferents entre si; dit en altres paraules, usuaris monolingües —els quals usen llengües diferents— o plurilingües que conviuen en un mateix territori donen lloc a una societat multilingüe.

1.2. Objectius, pregunta d'investigació i hipòtesi del treball

L'objectiu d'aquest TFM és determinar si el fet d'emprar diverses llengües regularment constitueix un factor favorable en el desenvolupament i envelliment

cognitiu dels infants i de les persones grans que s'associa al pas del temps. Per tal de portar a terme aquesta tasca, es tenen en consideració diferents estudis de neurociència cognitiva sobre com afecta el plurilingüisme de manera directa i indirecta als usuaris que en fan ús. La pregunta d'investigació, aleshores, és la següent: és el plurilingüisme un component clau relacionat amb la protecció i la reserva cognitiva dels usuaris més joves? I pel que fa a les persones grans? A fi de resoldre aquestes qüestions, cal tindre en compte els avantatges —i possibles desavantatges— del fet d'aprendre i fer ús de diverses llengües. La pràctica del plurilingüisme en els usuaris més menuts des d'una edat primerenca resulta essencial per a entendre aquest procés cognitiu i, posteriorment, poder comparar els efectes que té el fet d'usar diferents llengües en usuaris amb diferents rangs d'edat.

Com a hipòtesi, el treball planteja la riquesa (pluri)lingüística com un factor neuroprotector de l'envelliment cognitiu, i també com un element de cohesió social, amb el fi de propiciar una bona convivència entre persones de diferent origen que viuen en un mateix territori.

1.3. Estructura del treball

Aquest treball presenta la següent estructura: primerament, s'aborda un concepte estrictament fisiològic; concretament, les incidències del pas del temps en el cos humà, especialment en el cervell de les persones grans. Si és el transcurs del temps el causant de l'envelliment del cos humà, resultaria evident un imminent envelliment cognitiu en les persones d'edat avançada. Al capítol 2 d'aquest treball: «L'envelliment cognitiu», trobem les evidències que proven que aquest desgast vital es veu positivament influenciat per alguns factors que els usuaris porten a terme diàriament. Alhora, es proposen possibles solucions a curt i llarg termini per tal de frenar i combatre l'envelliment cognitiu. Entre les possibles solucions contra aquesta degeneració cognitiva, al capítol 3, «El plurilingüisme», es planteja el fet d'aprendre llengües —on també es contemplen els avantatges i els desavantatges d'aquesta habilitat—. Addicionalment, s'exposa un cas pràctic on infants descendents de famílies immigrants actuen com a factor de cohesió social entre els familiars més propers i la societat que els envolta, donada la capacitat que tenen de parlar i entendre diverses llengües

i la voluntat d'ajudar les persones que es troben al seu voltant. D'aquesta manera, entenen l'habilitat d'usar diverses llengües com un benefici d'integració social i no només amb l'objectiu gairebé acadèmic —aquest cas pràctic de què parlen Valdés *et al.* (2003) té en compte les comunitats llatinoamericanes que usen la llengua anglesa i espanyola de forma bilingüe. Seguidament, el capítol 4, «L'ús del català com a factor d'aprenentatge plurilingüe», se centra en l'aprenentatge del català; el rebuig cap a aquesta llengua per part dels usuaris que usen l'espanyol com a única llengua oficial al territori espanyol (concretament al País Valencià), i les interferències que trobem a l'hora de fer ús de diverses llengües. Tot seguit, al capítol 5: «Polítiques lingüístiques», es mencionen les polítiques lingüístiques de l'Estat Espanyol que aboquen per la diversitat lingüística i per la protecció i difusió de les llengües a fi de viure en societat. Finalment, és en el capítol 6: «Propostes per a afavorir l'aprenentatge plurilingüe» on es reflexiona sobre les mancances de la societat actual quant a l'estudi de llengües nacionals i estrangeres.

2. L'envelliment cognitiu

S'entén per *envelliment* aquell fenomen biològic que afecta els éssers vius quan es fan grans; llavors, es tracta d'un procés dinàmic que consisteix en un canvi gradual de l'organisme, el qual provoca canvis estructurals i funcionals que afecten, especialment, el cervell i la cognició dels individus que es troben en una edat adulta avançada (Baltes, Freund i Li 2005, 47-71). L'òrgan més important del cos humà és el cervell, puix que té el control dels altres òrgans que componen l'espècie humana. El cervell, també conforma el centre supervisor del sistema nerviós central en els organismes vertebrats i alguns invertebrats, i pot patir canvis per causes genètiques i no genètiques.

Si es parteix dels resultats científics —concretament, dels estudis realitzats a persones grans—, es troben una sèrie de riscos que es tractaran a continuació. També, en la mesura d'allò possible, es mencionen les solucions i recomanacions per tal de combatre i alentir aquest procés degeneratiu vital.

2.1. Conseqüències del procés d'envelliment cognitiu

El procés d'envelliment neuronal comporta canvis neurològics en l'àmbit cognitiu que provoquen riscos en les persones grans, com el fet d'incrementar la debilitat física o la disminució de la capacitat d'interpretar estímuls externs correctament. Aquests canvis afecten el sistema nerviós i cognitiu especialment, ja que modifiquen parcialment l'estructura cerebral i les seues funcions: poden produir-se canvis de funcionalitat neurològica que provoquen una manca de connectivitat cerebral i l'atròfia de les àrees frontals; de manera que afecten la capacitat humana d'inhibir els estímuls menys rellevants (West 1996, 272-292). Tant és així, que també pot produir problemes de concentració i d'atenció selectiva (Kramer i Madden 2008) i malalties degeneratives on la capacitat de memòria es veu afectada, com per exemple l'Alzheimer (Amieva *et al.* 2004; Perry i Hodges 1999).

No obstant això, els estudis estableixen una clara relació —directa o indirecta— entre diverses activitats quotidianes i l'alentiment del procés d'envelliment cognitiu.

2.2. Solucions per a combatre l'envelliment cognitiu

Els factors que modulen els efectes de l'edat en el funcionament cognitiu associats a la protecció cognitiva són: el benestar econòmic, l'estabilitat social, la bona nutrició i l'accés a la medicina (Flostein *et al.* 1975). A banda, González (2018) hi afegeix l'ocupació laboral, la presència de xarxes socials de suport i la pràctica de la música.

Tot i això, es plantegen altres factors neuroprotectors:

- **L'educació i la cultura:** al llarg de la vida, s'aprenen estratègies en l'execució de tasques que guarden relació amb l'optimització i l'eficiència cognitiva (Park i Reuter-Lorenz 2009). Es confirma que els subjectes que presenten un bon nivell educatiu o una posició de treball millor reconeguda socialment tenen un funcionament cognitiu més flexible, la qual cosa genera alternatives que aquests fan servir per a resoldre problemes. Aquesta habilitat els permet compensar els possibles dèficits que es

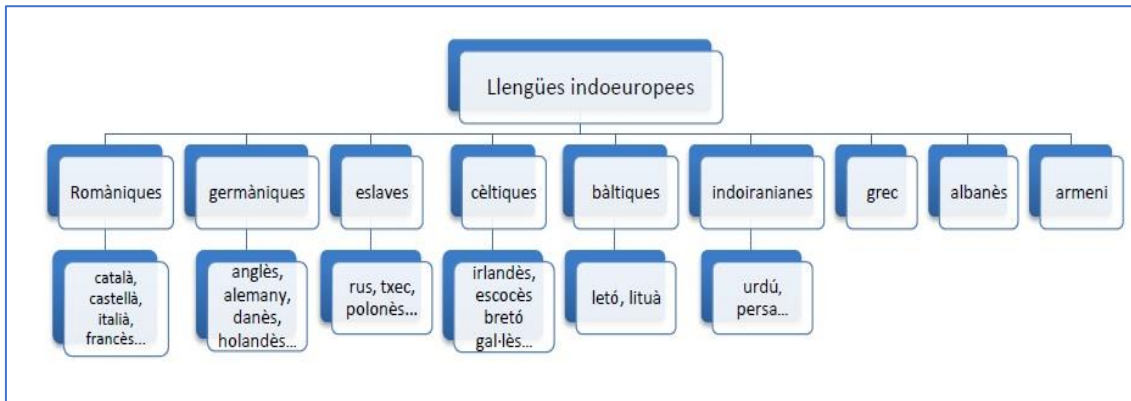

generen en el cos com a conseqüència del transcurs del temps (Scarmeas i Stern 2003).

- **El nivell sociocultural:** existeix una relació directament proporcional entre l'envelliment cognitiu i la pràctica freqüent d'activitats estimulants des del punt de vista cognitiu en edats primerenques i també en edats avançades (Wilson *et al.* 2013).
- **L'activitat física:** practicar esport incrementa del reg vascular cerebral; fet que provoca que arribe més glucosa, oxigen i aminoàcids al cervell. Com a conseqüència, es produeix la millora de les funcions cognitives de l'organisme. A tall d'exemple, algunes activitats aeròbiques com córrer o fins i tot caminar afavoreixen aquest procés (Pérez, Padilla i Andrés 2012). En un treball realitzat per Guiney i Machado (2013), es va descobrir que aquelles persones que duen a terme activitats físiques regularment tenen més possibilitats d'acceptar correctament una resposta negativa del cervell que aquelles que no en realitzen mai cap. Se suggereix, aleshores, que la pràctica d'esport aeròbic setmanal podria produir canvis positius permanents en el cervell que podrien afavorir considerablement la reserva cognitiva i les funcions cerebrals.
- **El fet de conèixer i fer ús de diverses llengües:** el plurilingüisme també influeix, si fa no fa, en el fre a l'envelliment cognitiu. L'estudi epidemiològic dut a terme per Johnson *et al.* (1997) relaciona directament ser plurilingüe amb el fet de mantindre unes bones funcions cognitives. Altrament, Bialystok (2006) demostra que usar diverses llengües pot modificar els processos de memòria de treball i, a llarg termini, fins i tot pot produir un retard en l'edat d'aparició de les pèrdues de memòria en les persones amb demència.

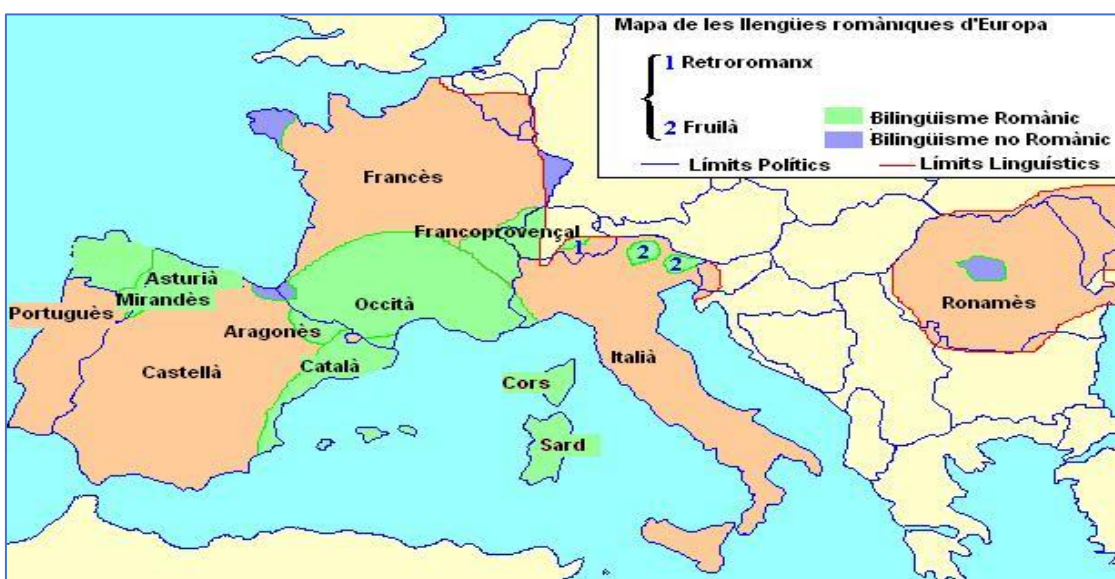
Aquest últim factor, el plurilingüisme, és el nostre objecte d'estudi. El fet de conèixer diverses llengües resulta beneficiós no només per al manteniment del sistema cognitiu, com ja s'ha comentat adés, sinó que també té un paper molt important en l'etapa educativa dels infants entre quatre i deu anys en els països europeus, com s'abordarà més tard —fent èmfasi en els avantatges i desavantatges d'aquest aprenentatge lingüístic.

D'altra banda, segons la següent classificació de les llengües indoeuropees que s'observa a la *il·lustració 1*, algunes llengües resultarien més senzilles d'aprendre, tenint en compte la nostra llengua materna i les llengües estrangeres que podem conèixer ja.

Il·lustració 1: Classificació de llengües indoeuropees

Per tant, si ens centrem en les llengües romàniques i la nostra llengua materna és el català o el castellà —o ambdues—, observem que ens resultaria més senzill aprendre qualsevol de les altres llengües romàniques d'aquest grup, que no pas les llengües germàniques o eslaves, per exemple. Al següent mapa (*il·lustració 2*), a més, es representa el territori on es fa ús de les llengües romàniques i els casos en què es fa ús de diverses llengües romàniques:

Il·lustració 2: Mapa de les llengües romàniques a Europa

3. El plurilingüisme

Entenem per *persona plurilingüe* aquella que té la capacitat de comunicar-se de forma clara i efectiva en més de dues llengües, ja que, en cas de ser-ne només dues, seria un usuari bilingüe. Això no obstant, actuen de manera similar el plurilingüisme i el bilingüisme? En aquest capítol comentem característiques comunes en les persones que fan ús de dues llengües o més.

L'usuari bilingüe és capaç de pensar, produir textos escrits, llegir-los i entendre'ls, així com comprendre i produir altres tipus de textos propis del canal auditiu. Pel que fa a les persones bilingües, segons Emmorey *et al.* (2008), tenen la capacitat de produir paraules de manera simultània en ambdues llengües. Weinreich (1953, 73) defineix el bilingüe ideal com aquell que és capaç de canviar d'una llengua a l'altra, en funció dels canvis que es produeixen en la situació comunicativa —segons qui siguin els interlocutors, el tema de conversa, el registre, etc. En contraposició, Fishman (1971, 560) defensa que els bilingües rarament tenen la mateixa fluïdesa en les dues llengües de què fan ús. Conseqüentment, les evidències de Perani i Abutalebi (2005) assenyalen que les llengües que parla una persona són processades pels mateixos dispositius neuronals i que, per tant, el fet de dominar diverses llengües suposa un esforç cognitiu extra que podria comportar desavantatges.

En qualsevol cas, la Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme exposa el següent argument:

Ser plurilingüe no vol dir dominar totalment un gran nombre de llengües, sinó adquirir l'habilitat d'utilitzar més d'una varietat lingüística amb diferents graus de coneixement i per a diferents propòsits. (Generalitat de Catalunya, 2018)

Altrament, les propostes per tal de diferenciar una persona plurilingüe van des de les més laxes, que accepten que una persona plurilingüe és aquella que pot funcionar de forma mínimament efectiva en diversos idiomes per tal de satisfer unes necessitats determinades (Fischer 2008); fins a les més estrictes, que consideren una persona plurilingüe només qui fa ús completament fluït de diverses llengües (Bloomfield 1933). Addicionalment, tot tenint en compte una casuística ben variada, es proposen diverses classificacions quant a les persones plurilingües. Segons Li (2006), podem diferenciar els tipus de

plurilingüisme entorn de tres variables principals: l'edat d'adquisició a partir de la segona llengua, el grau de competència lingüística en cadascuna i la freqüència d'ús o d'exposició de cadascun dels idiomes de què es fa ús.

També, autors i autores com Valenzuela i Sachdev (2006), Fiszler (2008) o Bialystok, (1999) entre d'altres, suggereixen diferents beneficis neurocognitius envers aquest procés d'aprenentatge que afectaria qualsevol subjecte; independentment de l'edat. Amb tot, també es discutiran els perjudicis que pot presentar una persona plurilingüe.

3.1. Com afecta el plurilingüisme

El plurilingüisme afecta el funcionament cerebral d'aquelles persones que fan ús de diverses llengües de forma regular. Es relaciona el fet d'usar diverses llengües amb les implicacions funcionals de l'organisme humà; la qual cosa provoca una elevada demanda cognitiva. Autors i autores com Hernández *et al.* (2001) i Rodríguez-Fornells *et al.* (2005) revelen que el canvi de llengües que l'usuari porta a terme activa regions en l'escorça prefrontal, l'àrea de Broca i el cíngol anterior; ja que aquest procés d'alternança suposa un augment del control executiu de l'atenció. Això no obstant, és el context el que determinaria quin sistema s'activa en el cervell de les persones plurilingües. El model de Green (1998) permet comprendre aquest avantatge correctament, atès que els usuaris plurilingües poden tindre un control simultani de diversos sistemes lingüístics diferents entre si: si el subjecte es troba en un entorn on es parle la llengua X, aquesta serà la part del seu cervell que s'activarà. Això no obstant, l'activació de la llengua no utilitzada (llengua Y) no quedarà anul·lada completament, sinó que el subjecte podrà activar qualsevol dels sistemes lingüístics dels quals siga coneixedor en el moment oportú.

3.2. Avantatges i desavantatges que comporta el plurilingüisme

Aquesta capacitat d'entendre i fer ús de diverses llengües modela l'estructura i la funció cognitiva durant el cicle vital, segons hem vist anteriorment. Tal com indica Kavé *et al.* (2008), parlar diverses llengües afecta positivament en el manteniment de les funcions cognitives de l'ésser humà. A banda, en el seu

estudi, es contempen altres aspectes moduladors de la vellesa cognitiva com el gènere, l'edat, el lloc de naixement o el nivell educatiu.

S'entén el plurilingüisme com un «facilitador de la plasticitat neural» (Suay i Franco 2015, 62) que permet fer front a la vellesa cerebral que els humans pateixen durant el cicle vital. Fins i tot, l'habilitat de fer ús de diverses llengües té un considerable impacte sobre malalties com la demència; concretament, pel que fa a l'Alzheimer, una revisió confirma que aproximadament el 30% dels individus que excedien els criteris patològics en l'autòpsia, no van manifestar un deteriorament cognitiu en vida (Valenzuela i Sachdev 2006). Aquest desajustament entre usuaris monolingües i plurilingües té un rol fonamental en la reserva cognitiva: segons s'indica en aquesta revisió, el millor predictor de la demora en l'aparició de la demència seria executar activitats cognitives estimulants. Si tenim en compte la hipòtesi d'aquests autors i autores sobre com enriquir un ambient multilingüe, el plurilingüisme contribuiria directament a la reserva cognitiva. A més a més, Bialystok, Craik i Freedman (2007) confirmen que usar diverses llengües afavoreix el funcionament cognitiu en general i pot provocar un endarreriment dels símptomes de demència entre quatre i cinc anys. Per a comprovar-ho, s'han investigat els historials dels pacients monolingües i plurilingües diagnosticats amb malaltia d'Alzheimer: els pacients coneixedors de diversos idiomes van mostrar un endarreriment dels símptomes de demència fins 4,1 anys més tard que els pacients que només coneixien una llengua. Tot i això, no s'ha trobat cap relació entre el plurilingüisme i la velocitat de declivi cognitiu; dit en altres paraules, després de l'aparició dels primers símptomes de demència, no es pot frenar o revertir aquest procés.

La complexitat superior de l'activitat neuronal i, concretament, el control executiu i la cognició semàntica podrien ser l'origen dels canvis neuroplàstics que contrastarien el deteriorament cognitiu causat per a la neurodegeneració associada al procés de vellesa (Abutalebi *et al.* 2014). Aquest fet comportaria un increment de la reserva cognitiva i, per tant, es produiria un saldo favorable en el funcionament cognitiu al llarg de la vida —i, particularment, durant l'etapa adulta avançada. Altrament, pel que fa a les tasques extralingüístiques com ara les relacionades amb la creativitat, la resolució de problemes i el control cognitiu, també s'han confirmat els avantatges del fet d'aprendre llengües (Fischer 2008).

S'afegeix el pensament divergent i la imaginació (Ricciardelli 1992), i la memòria de treball (Morales *et al.* 2013). Addicionalment, s'ha referit un avantatge neurocognitiu addicional: la capacitat superior per a modificar el punt de vista, que aporta flexibilitat al comportament de les persones que fan ús de diverses llengües (Athanasopoulos *et al.* 2015). D'aquesta manera, segons aquests estudis, els avantatges del plurilingüisme resulten beneficiosos no només per al sistema cognitiu, sinó també per al desenvolupament i la formació personal i laboral humans.

A més a més, en un estudi numèric que el periòdic *El Boletín* dedicà l'any 2016 als percentatges de treballadors plurilingües per estat europeu, les dades reflecteixen que, durant el primer quart de segle, els treballadors dels 27 països europeus decideixen posar en pràctica l'aprenentatge de llengües a fi de trobar varietat de feines ben remunerades. Les dades recopilades asseguren que Luxemburg va ser, en aquell moment, el país europeu on el concentrava un major nombre de treballadors entre 25 i 64 anys que parlava un mínim de dues llengües (99%). Contràriament, a Espanya, aquest percentatge era dels més baixos (51%). La causa principal d'aquesta puntuació es deu a factors socials, polítics i, sobretot, educatius. També, tot i que hi ha països amb un percentatge menor de bilingüisme a l'Estat Espanyol com Bulgària i Hongria, cada vegada són més les mesures que promouen el coneixement de dues o més llengües a Europa.

Al seu torn, hi ha possibles desavantatges. El fet de dominar diverses llengües pot no ser sempre del tot beneficiós per al sistema cognitiu a l'hora de la comunicació en una situació determinada (Baker 2001, 135). Concretament, pel que fa al bilingüisme, trobem la següent cita:

If it were possible for a child to live in two languages at once equally well, so much the worse. His intellectual and spiritual growth would not thereby be doubled, but halved. Unity of mind and character would have great difficulty in asserting itself under such circumstances. (Laurie 1890, 15; apud Baker 2001, 135)

Si tenim en compte els defensors d'aquesta perspectiva, sembla que els infants bilingües tenen un vocabulari més reduït en cadascuna de les dues llengües (Sadat *et al.* 2012), tot i que el nombre de paraules que utilitzen, considerant els dos idiomes en conjunt, és superior en els bilingües. Ara bé, quan aquest subjecte bilingüe es veu obligat usar una sola llengua —exactament com una

persona monolingüe—, la competència comunicativa d'aquest sembla menor del que realment és. El que ocorre és que la capacitat dels infants bilingües de produir paraules noves està repartida entre les dues llengües: l'infant dona prioritat a les paraules noves a costa de les equivalents, per tant, quan fa ús dels diferents lèxics disponibles en el seu sistema cognitiu, és capaç de parlar les dues llengües i expressar el mateix nombre de conceptes nous que l'infant monolingüe (Lavandera 1978).

Malauradament, també els membres desinformats dels centres educatius i clínics aconsellen als pares immigrants canviar la seua llengua d'origen en l'àmbit familiar per tal de facilitar als seus descendents l'adquisició de la llengua majoritària. Professionals logopedes conceben la combinació de llengües com un aspecte perjudicial i negatiu per als infants. Alhora, es té la falsa creença que la tartamudesa i l'endarreriment de l'inici de parla són causats pel bilingüisme portat a terme en la llar, ja que pot confondre els nadons —tot i la manca de proves per justificar-ho. Per tant, podríem considerar, a llarg termini, el fet que els infants siguen bilingües és un factor positiu en l'àmbit acadèmic? Al següent subapartat en veiem les conclusions que podem extraure en aquest cas pràctic.

3.3. Cas pràctic: el bilingüisme escolar

Lavandera (1978, 391-409), durant les primeres etapes de l'adquisició de diverses llengües, defineix la competència comunicativa de les persones bilingües com «componente de variación de la actuación bilingüe»; és a dir, per separat, cadascuna de les llengües queda normalment reduïda a un codi lingüístic. Per tant, no pot resultar estrany que la competència bilingüe consistisca en l'adquisició de la competència monolingüe de cadascuna de les dues llengües (en lloc de contemplar-les com un sistema unitari i complex que permeta la convergència de diversos recursos en ambdues llengües). Tanmateix, tot tenint en compte l'endarreriment en el desenvolupament lèxic que s'ha observat en els infants bilingües respecte dels monolingües, així com la quantitat total de vocabulari extra que un infant bilingüe és capaç de retindre comparat amb l'infant monolingüe, no té cap sentit avaluar els subjectes coneixedors de diverses llengües com si foren monolingües, ja que és inusual que l'infant bilingüe visca les mateixes experiències en ambdues llengües de què fa ús.

Romaine (2001, 13-24) va tractar de classificar els principals tipus de bilingüisme infantil segons factors determinants com la llengua nadiua dels progenitors, la llengua majoritària de la comunitat i l'estratègia dels ascendents a l'hora de parlar a l'infant.

El Consell Europeu (1977. Directiva 77/486/CEE) mostrà interès per l'educació dels fills i filles de treballadors/es emigrants i va promoure diverses mesures per tal de garantir l'ensenyament de la llengua materna i la cultura del país d'origen d'aquests, igual com l'ensenyament d'una o de diverses llengües oficials del país d'acollida com a part de l'ensenyament obligatori. En 1986, la Comissió de la Comunitat Europea va emprendre diversos projectes relacionats amb l'educació dels estudiants descendents dels treballadors/es emigrants on s'inclouïen materials educatius. Per tal de desenvolupar l'habilitat traductora i intèrpret en les escoles, es porten a terme les mesures següents: s'afigen activitats de llengua durant les classes a fi de treballar aquesta competència mitjançant exercicis preparatoris on l'estudiantat pugui implementar les seues habilitats a l'hora de traduir i d'interpretar amb l'objectiu de promoure l'educació bilingüe. Segons l'informe de Teunissen (1992), la igualtat d'oportunitats educatives reflecteix com l'estudiantat que pertany a una ètnia minoritària abandona l'educació més prompte d'allò recomanable, obtenen títols de menys graduació i apareixen contemplats en molts programes d'educació especial.

The talents these bilingual youngsters exhibit cannot be denied. Identifying and nurturing the talent that these bilinguals display should not continue to go unnoticed. Rather, those talents need to be nurtured and celebrated. (Valdés 2003)

El fet d'ensenyar diverses llengües pot resultar no només beneficiós per a les minories ètniques pel que fa a l'aspecte social, sinó que també pot resultar una experiència altament interessant i enriquidora en l'àmbit intel·lectual i per a l'aprenentatge dels estudiants nadius. De fet, molts dels progenitors dels països europeus decideixen proporcionar als seus fills i filles l'oportunitat de convertir-se en bilingües des de ben joves (Romaine 1996, 251-276). En aquest sentit, Valdés *et al.* (2003) analitzen les comunitats de llatinoamericans que conviuen en els Estats Units i que parlen anglés i espanyol de forma bilingüe: concretament, els infants dels progenitors immigrants que conformen aquestes comunitats. Els ascendents immigrants no se senten confiats a l'hora de parlar

la llengua estrangera pel fet de conèixer les seues limitacions lingüístiques; per tant, els descendents són qui actuen en aquest cas.

When a family of Latino immigrants settles in America, and parents do not speak the societal language, it is often the case that bilingual youngsters act as Language interpreters on behalf of their family. (Valdés, Chavez i Angelelli *et al.* 2003)

Les tasques comunicatives que habitualment porten a terme, segons indica Angelelli (2010, 81-96), són:

- **A la llar:** respondre al telèfon o atendre les possibles visites.
- **A l'escola:** ajudar els pares per tal de matricular-los correctament en el centre o portar a terme reunions amb el professorat.
- **En el dia a dia:** comunicar-se amb els treballadors i treballadores en les botigues i supermercats, taxistes i serveis similars.
- **A les institucions clíniques o de salut:** demanar les cites pertinents i entendre's amb el personal mèdic i sanitari.

Parents talked about having their sons or daughters interpreting for them as part of a family team effort, even when they could have friends interpret for them they also brought their children because they were an extra set of ears in the conversation, they valued the trust they had on them. They were family. This makes the act of interpreting much more personal and sensitive for them, and, to some degree, some may perceive that their participation in these situations is a moral obligation. (Valdés 2003)

Malgrat el fet de tractar-se d'infants i la seua mancança a l'hora de fer ús de les habilitats comunicatives per traduir o interpretar de forma professional, el coneixement de vocabulari en ambdues llengües provoca que puguen actuar com a traductors i intèrprets de forma més o menys efectiva i en l'àmbit familiar o en les comunitats més properes. En qualsevol cas, el seu objectiu és poder participar de forma activa en la societat que els envolta i, sobretot, ajudar familiars i amistats més pròxims en diverses situacions i contextos on la mancança lingüística siga evident; llavors, no són ni intenten ser professionals de la llengua—: «Most of them become interpreters because they have a certain degree of command of two languages» (Valdés 2003, 84).

Adicionalment, Angelelli (2010, 84) diferencia els infants bilingües —amb huit anys de mitjana d'edat— entre els «bilingües circumstancials» i els «bilingües per elecció». D'una banda, el bilingüe circumstancial, el qual és forçat a aprendre

una llengua com a conseqüència aliena (immigració, matrimoni amb un estranger, situació econòmica, social o política, etc.). D'aquesta manera, la persona bilingüe deixa el país d'origen i tracta d'establir-se en un altre on la llengua i la cultura que ha d'aprendre són diferents de la pròpia. Aquest tipus és el més comú en grups: famílies senceres, veïns i petites comunitats que comencen una nova vida en un país diferent del propi. La majoria de joves bilingües pertanyen a aquest grup, ja que són descendents d'immigrants. D'altra banda, el bilingüe per elecció, el qual ja té accés —i privilegi— a tots els aspectes de la societat i cultura del país en què viu com l'educació, la sanitat i altres serveis abans d'aprendre una segona llengua.

Ajudar les persones més properes resulta enriquidor per a la situació familiar i també comunitària a què pertanyen aquestes persones o grups, puix que el fet de poder comptar amb infants amb coneixements lingüístics suficients en les dues llengües de què fa ús un territori, els permet poder participar de forma activa en les activitats socials quotidianes, conèixer persones en l'àmbit internacional i, en definitiva, també permet promoure l'aprenentatge i l'ús de diverses llengües.

Si tenim en compte tota aquesta informació sobre els infants bilingües, es corrobora que les llengües actuen com a elements de cohesió social; tot entenent per cohesió social una mesura d'intensitat de la interacció social entre els membres que componen el grup. La llengua designa la percepció de pertinença a un projecte o a una situació comuna; és a dir, actua com una força impulsadora que provoca que els membres es mantinguen en el grup. D'aquesta manera, els diferents grups socials posseeixen llaços que els uneixen els uns als altres.

També, si extrapolem totes aquestes opinions a les regions on trobem diverses llengües oficials, concretament al País Valencià, és evident la diversitat d'opinions envers la utilitat, l'acollida i la quantitat d'usuaris que fan ús del català durant el dia a dia. Això no obstant, segons hem comentat adés i, si tenim en compte que el català forma part del grup de les llengües romàniques (com també l'espanyol, el portugués, el francès, el romanés o l'italià), una persona catalanoparlant aprendrà "fàcilment" les llengües que pertanyen a aquest grup.

4. L'ús del català com a factor d'aprenentatge plurilingüe

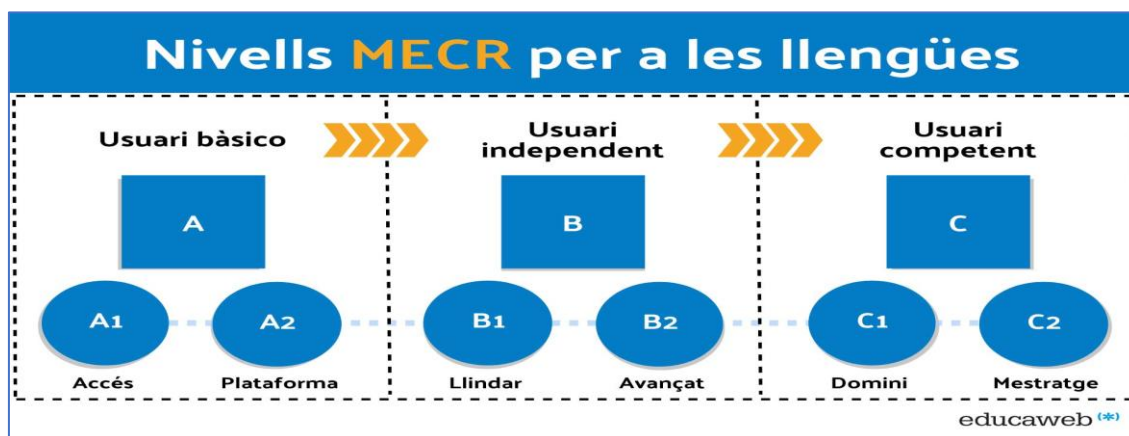
Castelló (2001) defineix la llengua com l'indicador de pertinença més important: un sistema de codificació simbòlica considerat com un marcador essencial a l'hora de construir identitats nacionals. D'aquesta manera, l'autor argumenta que una llengua compartida, a banda de permetre una comunicació intersubjectiva, afavoreix també la creació de lligams de solidaritat entre els membres d'una mateixa comunitat i permet la seua distinció respecte dels individus que no la comparteixen; sobretot, si tenim en compte la següent cita de Sanchis (1967):

Com que l'home és ensems productor, transmissor i receptor de cultura, la seua llengua reflecteix tant la cultura i la personalitat de l'individu com la de la seua comunitat. La llengua no és tan sols un sistema de signes útils per a comunicar, sinó que és també una xarxa on són preservades les més entranyables formes de vida i de pensament de cada comunitat cultural individuada. (Sanchis 1967, 10)

En el procés de construcció d'un estat, la unificació lingüística aconsegueix tres funcions: la creació d'una identitat col·lectiva, la reducció dels costos de transacció (traducció i aprenentatge de diverses llengües) i control del sistema social de comunicació (Laitin 1990). Amb tot, la promoció de l'ús d'una llengua oficial resulta ser la característica més important de totes, ja que l'estat pot aconseguir que cada vegada més individus s'identifiquen col·lectivament mitjançant usos lingüístics. Com bé sabem, al territori espanyol trobem algunes regions o comunitats on no només tenim una llengua oficial (l'espanyol), sinó que en tenim una segona llengua oficial reconeguda per l'Estat Espanyol: a la Comunitat Valenciana, a Catalunya i a les Illes Balears, el *català*; a Galícia, el *gallec*; al País Basc i a Navarra, l'*eusquera*; tot tenint en compte la variació de dialectes, depenent de la zona, d'aquestes tres llengües esmentades; a banda d'altres varietats geogràfiques procedents de llengües anteriors a la unificació del territori de l'antiga organització territorial anterior a la unificació dels Reis Catòlics com l'aranés, l'aragonés i l'asturleonés. Així doncs, Castelló (2001) atribueix a la llengua una doble funció social: una funció més comunicativa que consisteix a transmetre un missatge, i una funció gairebé més integrativa, la qual fomenta la pertinença a un grup. Tot açò confirma, directament, la nostra hipòtesi: la llengua esdevé un factor de cohesió social.

És per això que *Educaweb* (1998) organitza una sèrie de recomanacions a l'hora d'aprendre llengües, independentment de quina o quines es volen aprendre (vegeu l'*annex I*).

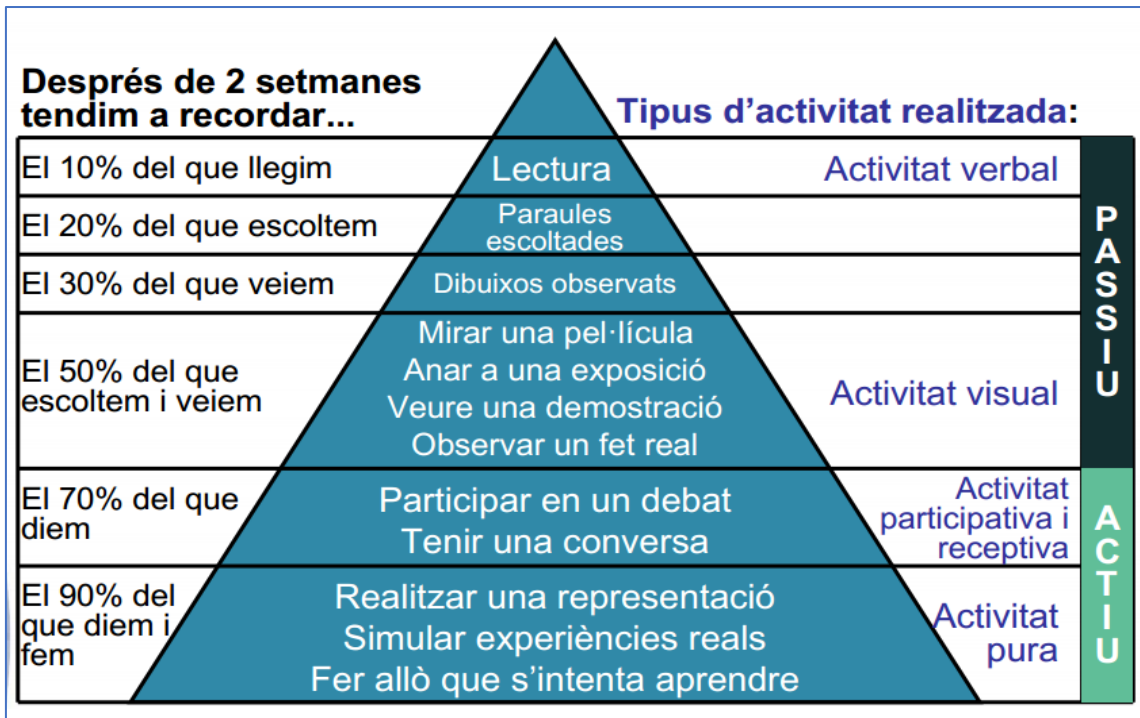
Tanmateix, el web també organitza l'aprenentatge d'una llengua en diversos nivells establerts pel Marc Europeu Comú de Referència per a les Llengües (MECR) on es parla d'usuaris bàsics (per als nivells més baixos), d'usuaris independents (per als usuaris amb nivell intermedi) i d'usuaris competents (per als nivells superiors), els quals apareixen referenciats en la *il·lustració 3*:

Il·lustració 3: Nivells MECR per a les llengües

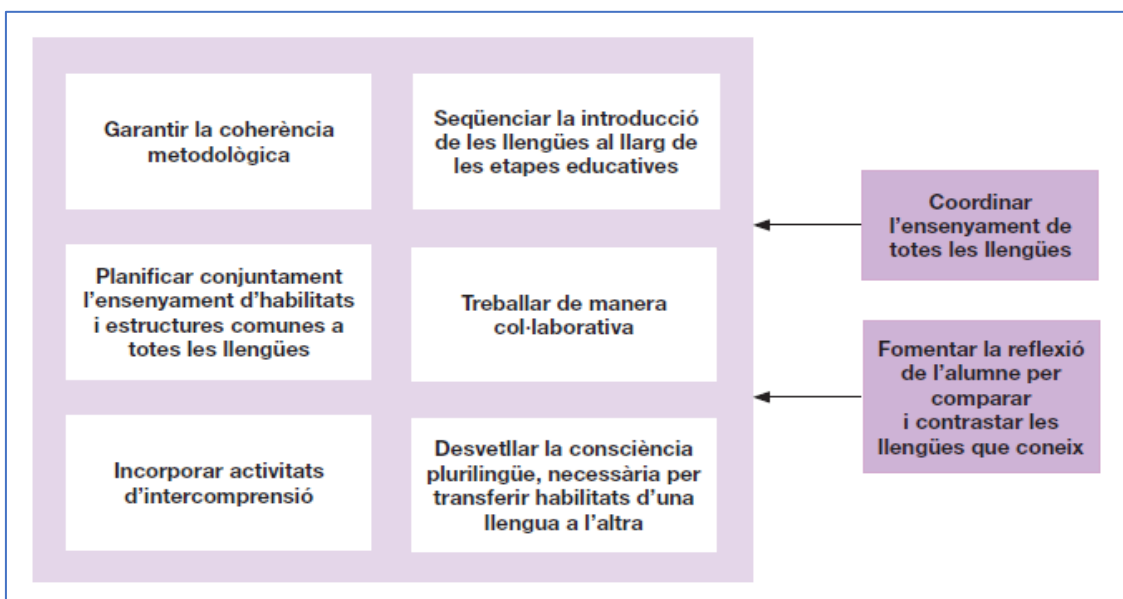
Per tal de portar a terme aquesta jerarquia correctament, les proves de llengua recopilen diverses competències lingüístiques com són: la comprensió oral, la comprensió escrita, l'expressió oral, l'expressió escrita i la mediació oral i escrita. Segons les destreses de la persona aprenent i, tenint en compte els següents descriptors (vegeu l'*annex II*), es considera que aquesta té un nivell determinat en una llengua.

A banda, quan parlem de l'aprenentatge de llengües, segons indica Chocano (2016), hem de tindre en compte el *Con d'Aprenentatge* d'Edgar Dale representat en la *il·lustració 4*, on es fa referència a diverses competències lingüístiques (actives i passives) de forma piramidal que són: llegir, escoltar, veure, audiovisual, dir i fer, respectivament. D'aquesta manera, després de transcórrer dues setmanes, l'usuari que aprén llengües tindrà un percentatge diferent en el moment de recordar allò que ha après recentment.

Il·lustració 4: El Con d'Aprenentatge d'Edgar Dale

També, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (2018) recomana fer ús del tractament integrat de les llengües per tal de treballar els àmbits comuns com els conceptes generals, els procediments i hàbits de reflexió lingüística, actituds al respecte i valoració des de qualsevol llengua que trobem representats en la *il·lustració 5*:

Il·lustració 5: Consells del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

Això no obstant, que passaria si aprenem diverses llengües que pertanyen a la mateixa família indoeuropea —o no— alhora? Doncs en aquest cas, es parla de les *interferències lingüístiques*, les quals es produeixen quan un usuari aprèn una o diverses llengües noves i interfereixen amb la llengua que ja domina i en fa ús.

4.1. Interferències lingüístiques

El terme *interferència* va sorgir als anys 30 del segle passat i es tracta d'un fenomen interlingüístic que presenta un grau parcial o nul d'integració lingüística, el qual no s'inclou socialment; per tant, referia a la perspectiva lingüística i també a la social (Strokova 2014). Des d'aleshores, es considerava interferència tot allò que contenia una marca d'una llengua en una altra; és a dir, una alternança de codis i també una invasió d'una llengua sobre una altra. Com les interferències designen un valor negatiu, segons l'autora, parlar d'interferència també és parlar d'una errada o desviament del discurs esperat en el sentit estricte de la paraula; en altres paraules, la interferència reflecteix el desviament de les normes de qualsevol de les dues llengües de contacte. També, Strokova (2014) argumenta que la producció d'interferències es produeix en tots els nivells lingüístics: fonològic, morfosintàctic i lèxic; tot i que és en aquest últim on més senzillament pot donar-se.

Altrament, autors com Romaine, Weinreich i Arroyo defensen no ser del tot adient aplicar el terme *errada* al fet de produir-se una interferència, sobretot si tenim en compte que aquests lapsus i equivocacions són tan freqüents en la parla (Arroyo 1991).

4.2. Actituds lingüístiques

Troben la figura del *nacionalisme* entesa com un lligam al desenvolupament polític de l'estat modern on les nacions involucrades han de ser resultat d'una construcció social, tot seguint unes determinades característiques d'estructura social i lligades a les identitats dels representants (Máiz 1997). S'entén el nacionalisme, necessàriament, com un discurs que defineix la realitat en termes d'identitats col·lectives (Castelló 2001). També, Castelló (2001) entén les nacions com un fenomen d'identitat col·lectiva, el qual adquireix unes funcions

específiques en el model d'organització política de l'estat modern. D'aquesta manera, aquestes identitats col·lectives nacionals es reproduïxen mitjançant discursos nacionalistes.

Al País Valencià, la relació entre ambdues llengües cooficials (castellà i valencià) és asimètrica: metre el castellà és considerada la *llengua alta* en una comunicació formal, el valencià és la *llengua baixa* i es reserva a la comunicació informal. És a dir, es produeix una situació que Ninyoles (1969) va definir com *diglòssica*: el castellà ocupa una posició estructural superior a la que ocupa el valencià.

Tant és així, que el periòdic *Levante* va publicar l'any 2008 un article on s'analitzava la situació bilingüe de la Comunitat Valenciana, Catalunya, Balears, País Basc, Navarra i Galícia, on es feia referència al fet d'haver-hi només un 16% de la població total que es considerara bilingüe. A més, referent a la situació de la Comunitat Valenciana, es va exposar la següent informació:

2. Grau de coneixement del valencià a la Comunitat Valenciana segons que es tracte de territoris predominantment valencianoparlants o castellanoparlants.

Unitat: percentatges sobre el total de la població de 3 anys o més

Grau de coneixement	TOTAL	Municipis	
		Valencianoparlants	Castellanoparlants
L'entenen	83,3	89,0	38,4
Saben parlar-lo	51,2	56,9	5,9
Saben llegir-lo	38,1	42,2	5,8
Saben escriure'l	15,2	16,9	2,0

Il·lustració 6: La situació bilingüe de la Comunitat Valenciana

D'altra banda, segons el periòdic *Europapress* i el seu article publicat l'any 2014, es preveu que el percentatge de valencianoparlants en l'any 2050 serà inferior al 10%, tenint en compte la política lingüística actual. Aquest estudi s'ha basat en les dades que aporten les enquestes del Servei d'Investigació d'Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Generalitat Valenciana i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Per tal de millorar la lleialtat cap al valencià, segons Castelló (2001), es tracta no només de la *promoció competencial* —l'indicador d'ús de la llengua en relacions secundàries—, sinó que també és necessària la promoció del seu ús social, així com la promoció de la seua valoració. Per a exemplificar tot açò, l'autor assenyala les dues categories socials d'especial incidència:

- **Lleials:** entre els participants amb una actitud de *lleialtat* cap a la llengua valenciana, trobem els joves amb pares valencians on la llengua de contacte entre aquests i els familiars i amics i amigues és el valencià.
- **No lleials:** aquelles persones immigrants amb el castellà com a llengua materna, els quals no usen el valencià en les relacions primàries.

Amb tot, donada la situació al País Valencià i la posició nacionalista, veiem que la posició lingüística de la zona es veu afectada. Per tal de regular les lleis lingüístiques que afecten una determinada zona, tractem en el següent capítol totes aquelles polítiques necessàries per al bon funcionament —lingüístic— de la societat que ens envolta.

5. Polítiques lingüístiques

Perquè una societat es desenvolupe de forma sostenible, s'ha de tindre en compte una triple perspectiva: l'aspecte social, l'econòmic i l'ambiental; segons argumenta González (2016, 45-72). Aquests punts de vista han de ser abordats mitjançant enfocaments integrats per les polítiques establertes per la Unió Europea, l'objectiu dels quals és, tal com s'indica en el seu treball, aconseguir la regeneració, la renovació i la rehabilitació urbana. Per a aconseguir-ho, defensa que totes aquestes polítiques van dirigides a rehabilitar l'entorn físic (reurbanització d'antigues propietats en desús), al fonament de la iniciativa empresarial, al treball local, al desenvolupament comunitari i, en especial, a reforçar la cohesió social; tot promovent la integració social, la cultural i l'econòmica. No obstant això, aquestes operacions són més complexes del que sembla —sobretot des del punt de vista social i econòmic—: la complexitat s'agreuja a conseqüència d'un context desfavorable o de difícil accés —especialment en el sector financer—, que provoca la situació precària en què es troben algunes famílies i comunitats.

Si extrapolem aquest cas a les polítiques lingüístiques, Narvaja (1995, 12-14) comenta que aquestes no són sempre resultat de l'acció estatal, i que els ciutadans poden fins i tot oposar-s'hi. Per aquest motiu, l'Estat Espanyol estableix mesures que afecten la llengua, com ara reformar l'ortografia —la qual cosa inclou una norma escrita per a una cultura àgrafa—, o establir una relació entre les llengües d'un mateix territori. Tanmateix, l'autora analitza també el procés de construcció dels Estats europeus —tot tenint en compte el tipus de societat en què ha sorgit la nació moderna— i defensa el reconeixement de la llengua comuna com una necessitat derivada del desenvolupament de la societat industrial, a la qual van respondre les revolucions democràtiques amb la uniformització del llenguatge associat a la producció i a les transaccions econòmiques, i amb l'ampliació i laïcització del sistema escolar; procés, el qual ja va estar iniciat per les monarquies absolutes en insinuar una llengua jurídica i administrativa.

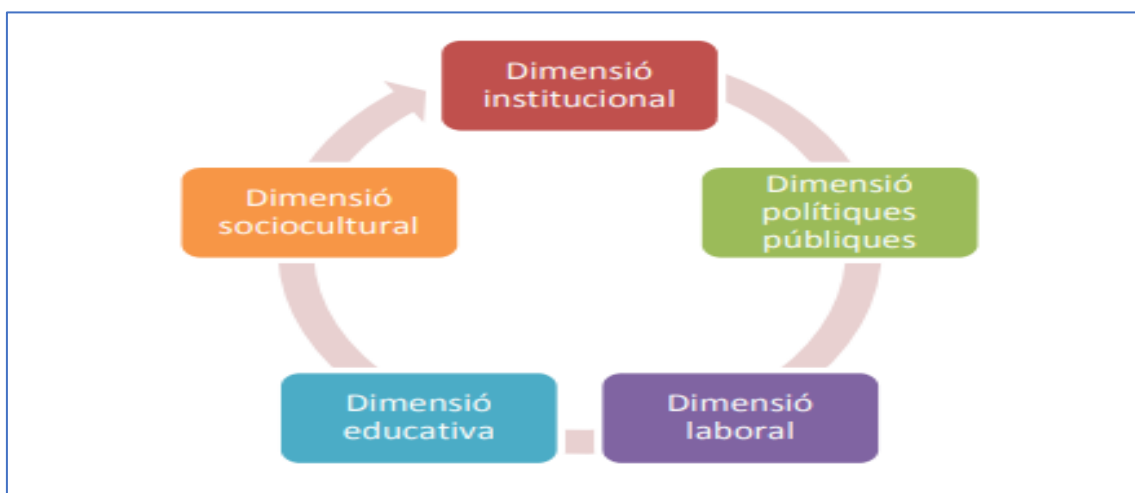
Segons la cita de Braudel (1979): «La asociación por la enseñanza y la política de ciertas lenguas escritas permiten la comunicación entre interlocutores legítimos» (traducció de Narvaja 1995, 14), la unificació lingüística té una funció vehicular i simbòlica i que la llengua *privilegiada*, en algunes regions, gràcies al poder econòmic que la sosté, serviria al mateix temps per a reforçar el prestigi que acompanya la seua expansió; és a dir, el domini de la llengua nacional ha servit a les classes dirigents tradicionalment per a assegurar el seu poder i la seua posició social en el maneig de l'intercanvi (Narvaja 1995, 15). A més a més, aquest projecte de *llengua nacional* es relaciona amb la traducció i amb l'aprenentatge de l'anglès i el francès:

Aparece vinculado al mismo tiempo con la práctica de la traducción de textos, particularmente del inglés y del francés, y con el aprendizaje de dichas lenguas, a partir del reconocimiento explícito y enfático de la importancia cultural de los países europeos respectivos, pensados como guías del progreso y orientadores de la civilización en esa etapa de la historia. (Narvaja 1995, 15)

També, si tenim en compte que l'inici de la política lingüística al País Valencià va començar amb l'aprovació de la Llei d'ús i ensenyament del valencià l'any 1983, no és estrany pensar que política i llengua s'ajuden en els organismes públics

per tal de donar a conèixer les millors vies per a produir les polítiques amb una major efectivitat (Ciscar *et al.* 2002).

D'aquesta manera, entenem que la integració de la població immigrada no només queda condicionada pel fet de dominar la llengua del territori on s'estableix, sinó que es tracta d'un conjunt de dimensions que la Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania (Generalitat de Catalunya 2015) classifica de la següent manera representada en la *il·lustració 7*, tot tenint en compte la Comissió Europea i el projecte Intercultural Cities del Consell d'Europa:

Il·lustració 7: Classificació de les dimensions

Amb tot, entenem que les polítiques lingüístiques pretenen fomentar l'ús de la llengua i, mitjançant alguns recursos com el màrqueting, les campanyes de conscienciació o des de les institucions governamentals, el que es pretén no és sinó incentivar el respecte per la llengua, la motivació d'aprendre-la i la satisfacció personal de dominar-la, a fi de conuiu en societat.

6. Propostes per a afavorir l'aprenentatge plurilingüe

Un dels efectes secundaris d'aprendre llengües, segons s'ha comentat en aquest treball, és fer possible un endarreriment en l'aparició de factors que modulen negativament la cognició dels éssers humans. Així doncs, a fi de mantindre una millor reserva cognitiva en els usuaris joves i, sobretot en els usuaris més grans —on la probabilitat de produir-se una alteració en el sistema cognitiu és més elevada a causa de l'edat—, es planteja, entre d'altres, aprendre llengües com

un factor modulador, el qual contribueix de forma indirecta a aquesta reserva de la cognició humana.

Després d'analitzar la situació de la llengua catalana en les regions on aquesta és una de les oficials de l'Estat Espanyol, resulta evident la necessitat d'introduir un aprenentatge de llengües estrangeres significatiu a fi d'erradicar aquesta desigualtat social que es produeix en les famílies de nouvinguts, les quals tracten d'encaixar en una comunitat, amb la qual potser no comparteixen cap lligam i desconeixen tant la llengua com la cultura d'aquesta nova àrea. Si tenim en compte les estratègies proporcionades en aquest treball com el *Con d'Aprenentatge d'Edgar Dale* o el recurs *Educaweb*, són molts els consells que garanteixen un aprenentatge de llengües favorable per a qualsevol usuari, independentment de l'edat. També, el punt en què ens trobem actualment com a societat i, amb la quantitat d'avanços tecnològics proporcionats els últims anys, la possibilitat d'aprendre llengües ha estat altament condicionada pel fet d'haver-hi una quantitat inimaginable de recursos digitals en què es treballa qualsevol competència de qualsevol llengua. Llavors, els estudiants de llengua no hem d'assistir a classes presencials ni tampoc hem d'adquirir el material físic (llibres, dossiers...) per a assolir els coneixements d'una llengua; sinó que la situació actual de la tecnologia i la creació d'espais virtuals dedicats a l'aprenentatge de llengües ha propiciat les classes en línia i també poder recopilar aquella informació que ens interesse de forma digital; sense gastar paper, temps, ni diners —en algunes ocasions.

A tall d'aconseguir l'interés per a aprendre llengües, és necessari fomentar l'aprenentatge d'idiomes en els usuaris des d'una edat primerenca. Si bé és cert que l'aula, tradicionalment, potser no ha comptat amb la formació ni els recursos necessaris per a incentivar l'alumnat a aprendre idiomes, també és evident que els avanços tecnològics són el nostre millor aliat en aquest procés d'aprenentatge de llengües. La motivació de l'alumnat s'ha vist minvada per la manca de productivitat dels exercicis relacionats amb l'estudi d'idiomes: aprendre un llistat de verbs irregulars de memòria i sense cap exemple relacionat, les activitats d'emplenar buits completament descontextualitzades, i la manca de treballar qualsevol aspecte relacionat amb la competència oral dels alumnes a l'aula ha estat un factor rellevant durant l'etapa educativa de

l'alumnat els darrers anys. Una possible solució envers aquesta metodologia — cada vegada més obsoleta, afortunadament— és realitzar un aprenentatge significatiu i amb activitats motivadores per a l'estudiantat que aprèn llengües; tot fent possible relacionar els continguts amb els interessos de l'alumnat: aprendre vocabulari interessant i que l'alumnat pugui fer servir en el dia a dia, realitzar exercicis on el context i els conceptes que ja coneixen els ajuden a resoldre la tasca de forma efectiva i, sobretot, treballar totes les competències de què consta una llengua; les quals, segons hem comentat anteriorment al MECR per a les llengües, són: comprensió oral i escrita, expressió oral i escrita, i interacció. A banda, relacionar els conceptes que ja es coneixen en una llengua per tal de comprendre una llengua diferent: tindre en compte els aspectes gramaticals que ambdues llengües tenen en comú, el vocabulari amb sons semblants i grafies similars, la traducció literal exacta d'algunes frases fetes, etc.

És evident que el grau de complexitat a l'hora d'aprendre un idioma és diferent; sobretot, si tenim en compte el que hem comentat adés en la classificació de les llengües indoeuropees sobre quines són les llengües més senzilles per a aprendre segons la nostra llengua materna. Tanmateix, com més practiquem, significarà això que els coneixements d'una llengua romandran més temps en el nostre cervell? Doncs sí: l'ésser humà necessita al voltant de seixanta-sis dies per tal de formar un hàbit —en aquest cas, aprendre una llengua—; és a dir, establir una nova connexió neuronal. Segons s'indica al blog de Tania Sanz, *Habitualmente* i, concretament a l'entrada «¿Cuánto tiempo arda en formarse un hábito y cómo acelerar el proceso?» (2018), després de realitzar una entrevista al doctor Eduardo Calixto, el qual té un Doctorat i Postdoctorat en Neurofisiologia; es confirma que qualsevol activitat que es vulgui concebre com un hàbit, haurà de ser fonamentada per un principi bàsic: la repetició. Tal com indica l'actual cap del Departament de Neurobiologia de l'Institut Nacional de Psiquiatria Ramon de la Fuente, a Mèxic, serà aleshores i, després d'aquest període de temps, quan aquesta activitat passarà a formar part de la nostra rutina:

El hábito ya está formado cuando el esfuerzo físico y/o mental para ejecutar una actividad es mínimo. (Sanz, 2018)

Amb tot, com que la llengua és un concepte dinàmic i, sent conscients que mai no podem aplegar a un nivell de destresa absoluta en cap idioma i ens situem en

un aprenentatge continu de qualsevol llengua de què fem ús, el fet d'interessar-se per aprendre i fixar uns objectius realistes farà possible que el nostre cervell retinga un major grau de coneixement d'una determinada llengua. Això no obstant, tal com hem indicat, resulta més que evident que serà la pràctica i la repetició les variables que determinaran el nostre nivell de llengua.

7. Conclusions

La hipòtesi que ha presentat aquest treball ha estat la següent: l'aprenentatge de llengües —una, o fins i tot, diverses— com a factor protector clau contra el procés natural de vellesa cognitiva. Al seu torn, el plurilingüisme es presenta en aquest TFM com un dels factors neuroprotectors de l'envelliment cognitiu, i resulta essencial per a la protecció i la reserva cognitiva de les persones grans i també de les més joves. D'aquesta manera, s'entén el fet d'aprendre llengües com un factor favorable en el desenvolupament cognitiu de les persones.

D'altra banda, es parla en aquest treball de la situació de les persones nouvingudes. Aquestes persones o grups, tot i que de vegades no parlen la llengua pròpia del país d'acollida, han d'adaptar-se a la llengua i la cultura del territori en què ara viuen. El fet d'usar la nova llengua serà un factor determinant en la inclusió social —seua pròpia, familiar o de la comunitat a la qual pertanyen—, de manera que es crea una cohesió social entre diverses comunitats lingüístiques. A més a més, durant aquest procés d'integració, els adults immigrants s'ajuden habitualment dels seus fills i filles —escolaritzats i, de vegades, ja coneixedors de la llengua del país de destinació— per a dur a terme les tasques que requereixen el coneixement d'aquesta nova llengua. És per aquest motiu que l'educació dels infants nouvinguts esdevé, d'alguna manera, més imprescindible encara del que ho és per definició, ja que aquestes persones traductores-intèrprets són una frontissa per a relacionar parlants de diferents llengües, de diferents cultures i de diferent procedència socioeconòmica. El rol d'aquestes persones, per tant, apareix com a tasca socialment necessària; i l'aprenentatge, aleshores, s'aplicaria tant a les llengües majoritàries com podria ser a les minoritàries.

Si bé en l'àmbit internacional —i també en l'àmbit europeu— existeix una legislació que defensa els drets lingüístics: tant l'«Oficina de l'Alt Comissionat de Drets Humans de les Nacions Unides» com la «Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries» (CELROM), també és cert que aquesta legislació considera que els drets lingüístics derivats dels drets internacionals s'han de concentrar en la llibertat, en la dignitat, en la igualtat i en la identitat. Amb tot, el bilingüisme s'entén, si fa no fa, com una «obligació» necessària de les persones

immigrades. Açò ens condueix a l'afirmació que el lingüista nordamericà John McWorther va fer servir en una aparició televisiva l'any 2016 «Language are tickets to being able to participate in the culture of the people who speak them. It is their code»; tot considerant el fet d'aprendre llengües com un factor d'inclusió social.

Referències bibliogràfiques

- Abutalebi, Jubin, Matteo Canini, Pasquale A. Della Rosa, Lo Ping Sheung, David W. Green, i Brendan S. Weeke. 2014. "Bilingualism protects anterior temporal lobe integrity in aging." *Neurobiology of Aging* 35, núm. 9, 2126-2133.
- Amieva, Hélène, Louise H. Phillips, Sergio Della Sala, i Julie D. Henry. 2004. "Inhibitory functioning in Alzheimer's disease." *Brain* 127, núm. 5, 949-964.
- Angelelli, Claudia V. 2010. "A Glimpse into the Socialization of Bilingual Youngsters as Interpreters: The Case of Latino Bilinguals Brokering Communication for their Families and Immediate Communities." *MonTI Monografies de Traducció i Interpretació* núm. 2, 81-96.
- Athanasopoulos, Panos, Emanuel Bylund, Guillermo Montero-Melis, Ljubica Damjanovic, Alina Schartner, Alexandra Kibbe, Nick Riches, i Guillaume Thierry. 2015. "Two languages, two minds: flexible cognitive processing driven by language of operation." *Psychological Science* 26, núm. 4, 518-26.
- Baker, Collin. 2001. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Baltes, Paul B., Alexandra M. Freund, i Shu-Chen Li. 2005. "The psychological science of human ageing." En *The Cambridge Handbook of Age and Ageing*, editat per Malcom L. Johnson, 47-71. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bialystok, Ellen, Fergus Craik, i Morris Freedman. 2007. "Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia." *Neuropsychologia* 45, 459-464.
- Bialystok, Ellen. 1999. "Cognitive complexity and attentional control in the bilingual mind." *Child Development* 70, núm. 3, 636-644.
- Bialystok, Ellen, Fergus I. Craik, i Jennifer D. Ryan. 2006. "Executive control in a modified antisaccade task: Effects of aging and bilingualism." *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition* 32, núm. 6, 1341-1354.
- Bloomfield, Leonard. 1933. *Language And Linguistics*. Londres: George Allen & Unwin.

- Braudel, Fernand. 1979. *Le temps du monde*. París: Armand Colin.
- Castelló, Rafael. 2001. "Nacionalismes i actituds lingüístiques al País Valencià: una aproximació". En T. Mollà (ed), *Ideologia i conflicte lingüístic*. Alzira: Bromera.
- Chocano, Yonel. 2016. "El cono del aprendizaje Edgar Dale". Universitat Nacional Hermilio Valdizan, Huánuco.
- Consell Europeu. 1977. Directiva 77/486/CEE, de 25 de juliol de 1977, relativa a l'escolarització dels fills dels treballadors emigrants. En línia: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b899a4e4-96f0-4370-bc4f-78fb93d42027/language-es>. Última consulta: maig 2023.
- Educaweb. 1998. En línia: <https://www.educaweb.cat/>. Última consulta: maig 2023.
- El Boletín. 2016. "¿En qué países europeos hay mayor porcentaje de trabajadores bilingües?" En línia: <https://www.elboletin.com/mercados-135784-mayor-porcentaje-trabajadores-bilingues-html/> . Última consulta: maig 2023
- Emmorey, Karen, Gigi Luk, Jennie E. Pyers, i Ellen Bialystok. 2008. "The source of enhanced cognitive control in bilinguals: evidence from bimodal bilinguals." *Psychological Science* 19, núm. 12, 1201-1206.
- Europapress. 2014. "Un estudi alerta que el percentatge de valencianoparlants serà inferior al 10% en 2050 amb l'actual política". En línia: <https://www.europapress.es/valencia/noticia-estudi-alerta-percentatge-valencianoparlants-sera-inferior-10-2050-amb-lactual-politica-20140929110911.html>. Última consulta: maig 2023.
- Fishman, Joshua A. 1971. *Advances in the Sociology of Language*. The Hague, Mouton.
- Fischer, Chavie. 2008. *The Effect of Bilingualism on Cognition: Evidence from Early and Late Bilinguals*. Tesi final de màster. École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS).
- Folstein, Marshal F., Susan E. Folstein, i Paul R. Mc Hugh. 1975. "Mini-mental State, A practical method for grading the cognitive state of patients for the clinician." *Journal of Psychiatric Research* 12, 189-98.

Generalitat. Departament d'ensenyament. 2018. *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya. L'aprenentatge i l'ús de les llengües en un context educatiu multilingüe i multicultural*.

Generalitat. Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania. 2015. *Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya 2015*.

González, Miguel Ángel. 2016. "La accesibilidad, la cohesión y la integración social." *Revista jurídica de Castilla y León* 39, 1-75.

González, Sonia Rita. 2018. "Una propuesta de investigación. Reserva cognitiva como factor protector de la sintomatología afectiva en personas mayores con deterioro cognitivo leve". Universitat Oberta de Catalunya.

Green, David W. 1998. "Mental control of the bilingual lexico-semantic system." *Bilingualism: Language and Cognition* 1, núm. 2, 67-81.

Guiney, Hayley, i Lliana Machado. 2013. "Benefits of regular aerobic exercise for executive functioning in healthy populations." *Psychonomic Bulletin and Review* 20, 73-86.

Hernandez, Arturo E., Mirella Dapretto, Johnn Mazziotta, i Susan Bookheimer. 2001. "Language switching and language representation in Spanish-English bilinguals: An fMRI Study." *Neuroimage* 14, núm. 2, 510-520.

Johnson, Christine C., Benjamin A. Rybicki, George Brown, Eva D'Hondt, Bradley Herpolsheimer, Daniel Roth, i Cassidy E. Jackson. 1997. "Cognitive impairment in the Amish: a four county survey." *International Journal of Epidemiology* 26, núm. 2, 387-94.

Kavé, Gitit, Nitza Eyal, Aviva Shorek, i Jiska Cohen-Mansfield. 2008. "Multilingualism and cognitive state in the oldest old." *Psychology and Aging* 23, núm. 1, 70-78.

Kramer, Arthur F., i David J. Madden. 2008. "Attention." En *The handbook of aging and cognition*, editat per Fergus I. Craik, i Timothy A. Salthouse. Nova York: Psychology Press, 3, 189-245.

Laitin, D.D.(1990): "Language and States".

Lavandera, Beatriz R.. 1978. "The variable component in bilingual performance." En *International Dimensions of Bilingual Education*, editat per James E. Alalis, 391-409. Washington DC: Georgetown University Press.

Levante. 2008. "La mitad de los valencianos se declara castellanoparlante y un 16% se considera bilingüe". En línia: <https://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2008/06/23/mitad-valencianos-declara-castellanoparlante-16-13419568.html>. Última consulta: maig 2023.

Li, Wei. 2006. "Complementary schools, past, present and future." *Language and Education* 20, núm. 1, 76-83.

McWorther, John. 2016. "4 reasons to learn a new Language." TED. En línia: https://www.ted.com/talks/john_mcwhorter_4_reasons_to_learn_a_new_language#t-1682. Última consulta: maig 2023.

Morales, Julia, Alejandra Calvo, Ellen Bialystok. 2013. "Working memory development in monolingual and bilingual children." *Journal of Experimental Child Psychology* 114, 187–202.

Narvaja de Arnoux, Elvira. 1995. "Las políticas lingüísticas en los procesos de integración regional." *Signo y seña* 4, 11-27.

Ninyoles, R. L.. 1969. "Conflicte lingüístic valencià". *València: Tres i Quatre*.

Park, Denise C., i Patricia Reuter-Lorenz. 2009. "The Adaptive brain: Aging and neurocognitive scaffolding." *Annual Review of Psychology* 60, 173-196.

Perani, Daniela, i Jublin Abutalebi. 2005. "The neural basis of first and second language processing." *Current Opinion in Neurobiology* 15, 202–206.

Pérez, Laura, Concepción Padilla, i Maria del Pilar Andrés. 2012. "L'activitat física i altres factors de reserva cognitiva en l'envelliment." *Anuari de l'envelliment, Illes Balears*, 249-264.

Perry, Richard J., i John R. Hodges. 1999. "Attention and executive deficits in Alzheimer's disease: A critical review." *Brain* 122, núm. 3, 383-404.

Pomar, Jaume, i Maria del Pilar Andrés. 2013. "El bilingüisme com a factor protector de l'envelliment cognitiu." *Anuari de l'envelliment, Illes Balears*, 65-81.

Ricciardelli, Lina A. 1992. "Creativity and bilingualism." *The Journal of Creative Behavior* 26, núm. 4, 242-254.

Rodriguez-Fornells, Antoni, Arie Van der Lugt, Michael Rotte, Belinda Britti, Hans-Jochen Heinze, i Thomas F. Munte. 2005. "Second language interferes with word production in fluent bilinguals: brain potential and functional imaging evidence." *Journal of Cognitive Neuroscience* 17, núm. 3, 422-33.

Romaine, Suzanne. 2001. "Consecuencias de la investigación sobre las primeras etapas del desarrollo del bilingüismo en la política sobre la educación bilingüe." *Revista de Educación* 326, 13-24.

Romaine, Suzanne. 1996. "Bilingualism." En *Handbook of second language acquisition*, editat per William C Ritchie i Tej K Bhatia, 571-604. Nova York: Academic Press.

Sadat, Jasmin, Clara D. Martin, F. Xavier Alario, i Albert Costa. 2012. "Characterizing the Bilingual Disadvantage in Noun Phrase Production." *Journal of Psycholinguistic Research* 41, núm. 3, 159-179.

Sanchis, Manuel. 1967. "La llengua dels valencians".

Sanz, Tania. 2018. "¿Cuánto Tiempo Tarda En Formarse Un Hábito Y Cómo Acelerar El Proceso?". *Habitualmente*. En línia: <https://habitualmente.com/tiempo-para-formar-habito/>. Última consulta: maig 2023.

Scarmeas, Nikolaos, i Yaakov Stern. 2003. "Cognitive reserve and lifestyle." *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology* 25, núm. 5, 625-633.

Suay, Ferran, i Anthyma V. Franco. 2015. "Impacte del bilingüisme sobre l'estructura cerebral." *Llengua, societat i comunicació* 13, 58-67.

Teunissen, Frans. 1992. "Equality of educational opportunity for children of ethnic minorities." En *Breaking the Boundaries. Migrant Workers' Children in the EC*, editat per Euan Reid i Hans H. Reich, 88-111. Philadelphia: Multilingual Matters.

Valdés, Guadalupe, Christina Chávez, Claudia V. Angelelli, Kerry Enright, Dania García, i Marisela González. 2003. "A Performance Team: Young Interpreters and Their Parents." En *Expanding Definitions of Giftedness. The case of Young*

interpreters from immigrant communities, editat per Guadalupe Valdés, 63-98. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Valdés, Guadalupe. 2003. *Expanding Definitions of Giftedness. The case of Young interpreters from immigrant communities*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Valenzuela, Michael J., i Perminder Sachdev. 2006. "Brain reserve and cognitive decline: a non-parametric sistematice review." *Psychological medicine* 36, núm. 8, 1065-1073.

Weinreich, Uriel. 1953. *Languages in Contact. Findings and Problems*. La Haia: Mouton.

West, Robert L. 1996. "An application of prefrontal cortex function theory to cognitive aging." *Psychological Bulletin* 120, núm. 2, 272-292.

Wilson, Robert S., Patricia A. Boyle, Lei Yu, Lisa L. Barnes, Julie A. Schneider, i David A. Bennett. 2013. "Life-span cognitive activity, neuropathologic burden, and cognitive aging." *Neurology*, 81, núm. 4, 314-321. En línia: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3772831/>.

Annexos

1. Recomanacions per a aprendre llengües

- | **Tingues clar el teu objectiu:** per què vols aprendre aquest idioma? Aquesta és la primera pregunta que t'has de fer. Si tens clar l'objectiu, això ajudarà en la teva motivació, i si estàs motivat et resultarà molt més fàcil aprendre un idioma.
- | **Marca't uns objectius realistes:** escull un idioma pel qual estiguis motivat i fixa't unes metes que siguin realitzables per a tu. Ajusta aquests objectius a la teva disponibilitat i no intentis anar més ràpid.
- | **Organitza't bé el temps:** una bona organització del temps és clau per a l'èxit en qualsevol estudi. Avaluar de forma realista la teva disponibilitat et servirà per triar un curs d'idiomes amb un horari intensiu, extensiu o flexible, com ara alguns cursos *online*.
- | **Controla el teu progrés:** la motivació i el progrés van de la mà. Si creus que no estàs progressant la teva motivació disminuirà, i el mateix ocorre a la inversa. Per això és recomanable que anotis els teus petits èxits i comparis el que sabies abans amb el que ara saps. Així podràs fixar-te nous objectius, reformular els que tenies i sentir que avances per tal de continuar animat amb el teu aprenentatge.
- | **No et limitis a assistir a classe:** si has escollit un curs presencial, assistint a classe aprendràs, però és possible que únicament amb les classes no aconseguis tots els objectius. Aprendre un idioma requereix constància, dedicació i pràctica, per la qual cosa és recomanable complementar la teva formació amb altres activitats que et permetin ampliar coneixements i agafar fluïdesa.
- | **Aprofita les oportunitats:** si coneixes a una persona estrangera, aprofita per practicar amb ella l'idioma; si vas de viatge, no deixis que siguin sempre els altres els qui parlen; si se't presenta l'oportunitat d'anar al cinema i veure continguts en versió original, fes-ho. Tot això t'ajudarà a consolidar els teus aprenentatges i descobrir més sobre l'idioma, així que busca i aprofita qualsevol ocasió que et permeti practicar.

Recorda que per a dominar bé un idioma necessitaràs **temps, esforç i constància**. Però aquesta inversió es veurà compensada amb els beneficis que obtindràs.

2. Descriptors de nivell

Nivells comuns de referència: escala global		
A	A1 Accés	<p>Comprensió d'expressions quotidianes i frases molt senzilles sobre primeres necessitats.</p> <p>Expressió mitjançant expressions quotidianes i frases molt senzilles sobre primeres necessitats.</p> <p>Interacció: presentar-se, formular i respondre preguntes sobre detalls personals com ara on viu, qui coneix o què té. Relacionar-se de forma elemental si el seu interlocutor parla clar i poc a poc.</p>
	A2 Plataforma	<p>Comprensió de frases i expressions utilitzades habitualment, com ara informació personal bàsica, familiar, compres, geografia local, ocupació, entre d'altres.</p> <p>Expressió senzilla d'aspectes del seu bagatge personal, de l'entorn i de necessitats immediates.</p> <p>Interacció: situacions senzilles i quotidianes amb intercanvis simples i directes d'informació.</p>
B	B1 Llindar	<p>Comprensió de les idees principals d'informacions clares sobre temes de la feina, l'estudi o l'oci.</p> <p>Expressió mitjançant discursos senzills i coherents sobre temes familiars o d'interès personal. Descriure fets, experiències, somnis i ambicions. Explicar i raonar breument opinions i projectes.</p> <p>Interacció: afrontar la majoria de situacions d'un viatge a una zona on es parla aquella llengua.</p>
	B2 Avançat	<p>Comprensió de les idees principals de textos complexos sobre temes concrets i abstractes, incloent discussions tècniques en el propi camp d'especialització.</p> <p>Expressió mitjançant textos clars i detallats sobre una àmplia gamma de temes. Defensar un punt de vista, exposant els avantatges i inconvenients de les diferents opcions.</p> <p>Interacció: sense que esforç, relacionar-se amb fluïdesa i espontaneïtat amb parlants nadius.</p>
C	C1 Domini operatiu eficaç	<p>Comprensió d'una àmplia gamma de textos llargs i complexos. Reconèixer els sentits implícits.</p> <p>Expressió mitjançant textos clars, ben estructurats i detallats sobre temes complexos. Ús controlat d'estructures organitzatives, connectors i mecanismes de cohesió del text.</p> <p>Interacció: fluïda i espontània, sense mostrar esforços per a trobar expressions adequades. Ús flexible i eficaç de la llengua per a propòsits socials, acadèmics i professionals.</p>
	C2 Mestratge	<p>Comprensió de pràcticament tot el que escolta o llegeix, sense esforç.</p> <p>Expressió mitjançant presentacions resumides i coherents que reconstrueixen fets i arguments procedents de diverses fonts.</p> <p>Interacció: espontània, amb gran fluïdesa i precisió, distingint matisos subtils de significat.</p>

educaweb (*)